

توسعه گردشگری طبیعی (ساحلی) با رهیافت تقویت پایداری منظر طبیعی مطالعه موردی: محدوده‌ی سد حسنلو نقده

اصغر عابدینی^{۱*}، میثم ساکت حسنلویی^۲، علی اظهري^۳

۱ دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، استادیار گروه شهرسازی دانشگاه ارومیه.
۲ دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری، دانشگاه ارومیه.
۳ دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری، دانشگاه ارومیه.

چکیده	کلید واژه‌ها:
منظر شهری در گردشگری ساحلی یکی از عناصر اصلی جهت زیباسازی شهری، توسعه گردشگری و پاسخگویی به بسیاری از نیازهای مادی، روحی و روانی بشر در فضاهای شهری محسوب می‌گردد. پژوهش حاضر از لحاظ هدف، کاربردی و روش اجرای آن توصیفی-تحلیلی می‌باشد. هدف پژوهش حاضر توسعه گردشگری ساحلی در سایت ساحل سد حسنلو نقده از طریق ارتقای کیفیت پایداری منظر طبیعی است. گردآوری اطلاعات موردنیاز از دو روش اسنادی-کتابخانه‌ای و میدانی اتخاذ گردیده است که از طریق آن ارزیابی تئوریک مبانی نظری پیرامون حوزه پژوهش و مشاهده و شناسایی میدانی محدوده و بهره‌مندی از نظرات ۳۰ نفر از متخصصین و صاحب‌نظران حوزه برنامه‌ریزی شهری، جهت استخراج مولفه‌های موثر در بهبود کیفیت منظر طبیعی، اقدام گردیده است. سپس داده‌های گردآوری شده با استفاده از آزمون‌های فریدمن و سوارا مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد: عامل "تقویت حضور سرمایه‌گذاران بخش خصوصی و دولتی" و "کاهش آلودگی‌های زیست‌محیطی" به ترتیب بیشترین و کمترین اهمیت را در بهبود سطح پایداری منظر طبیعی به خود اختصاص داده است. در نهایت، به برخی اقدامات موثر حول بهبود سطح منظر ساحل سد حسنلو اشاره شده است.	تاریخ دریافت: ۹۸/۱۱/۰۵ تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۲/۱۸ گردشگری ساحلی، پایداری منظر طبیعی، سد حسنلو، نقده..

مقدمه

امروزه، گردشگری در سطح جهان از جمله فعالیت‌هایی محسوب می‌گردد که انسان به منظور استراحت و آسودگی موقت از تنش‌های زندگی مدرن در عصر حاضر، آن را برگزیده است (Beeton, 2006). این مفهوم در عصر حاضر، یکی از عوامل موثر در گسترش ارتباطات و تبادلات فرهنگی و اقتصادی میان ملت‌ها به شمار می‌رود و باعث ایجاد فرصت‌های شغلی و تعاملات اجتماعی و فرهنگی می‌گردد (Saririk et al, 2011: 1011). محیط زیست عبارت است از: محیطی که فرآیند حیات بشر را فرا گرفته و با آن بر هم کنش دارد. نگاه مسئولانه نسبت به محیط‌زیست و توجه ویژه به مسائل زیست‌محیطی از نشانه‌های شاخص بسیاری از جوامع قرن بیست و یکم است (Nik Ramli and Mohammad, 2012). توان بالقوه اکوتوریسم به عنوان یک ابزار موثر در توسعه پایدار، دلیل اصلی این موضوع است که چرا کشورهای در حال توسعه، اکنون به توسعه اقتصادی و استراتژی‌های حفاظتی می‌پردازند (Bunruamkaew and Murayama, 2011:270). پس بهره‌برداری از منابع باید در جهت توسعه پایدار باشد و مدیریت صحیح با ارزیابی ظرفیت برد تفریحی منطقه را امکان‌پذیر سازد (Tesaur et al, 2005: 641). در این راستا، توسعه پایدار: توسعه‌ای است که نیازهای حال انسان را با توجه به توانایی نسل آینده در دریافت نیازهایش، مدنظر

* نویسنده مسئول: as.abedini@urmia.ac.ir

دارد (WCED^۱, 1987). طی سال‌های اخیر، افزایش تمایل گردشگران به حضور در طبیعت که ناشی از سیطره زندگی مدرن، صنعتی و خستگی‌پذیر در مناطق شهری شلوغ امروزی می‌باشد، مقوله ارزشمندی را تحت عنوان گردشگری طبیعی نمایان می‌سازد. نواحی ساحلی شهرها به عنوان بخشی از مکان‌های مقصد در گردشگری طبیعی، توجه و تأکید بسیاری از مردم، مسئولین و برنامه‌ریزان را به خود جلب نموده است. سواحل شهری به دلیل برخورداری از خصوصیات مهم اکوسیستمی، پتانسیل‌های فراوانی جهت جذب جمعیت و تقویت حضورپذیری را دارند. با توجه به مسائل و مشکلات زندگی امروزی، فضاهای ساحلی شهری محیط‌های مساعدی جهت گذران اوقات فراغت، برقراری پیوند میان انسان، طبیعت و فضاهای شهری، بازتولید فضاهای جمعی خاطره‌انگیز، ارتقای کیفیت زندگی، افزایش نشاط و آرامش، فرار از سختی‌های روزمره، تقویت هویت محیط و حس مکان، افزایش سرزندگی و کیفیت اکولوژیک محسوب می‌گردند. لذا، بهره‌گیری مطلوب و هدفمند مخاطبان از این گونه فضاها جزء ضرورت‌های اساسی در ایده‌های برنامه‌ریزان و مدیران شهری می‌باشد که در تحقیق حاضر در راستای توسعه گردشگری بدان پرداخته شده است. در کشور ایران وجود خطوط ساحلی طولانی، اهمیت بررسی و تحلیل و انجام مطالعات همه‌جانبه با هدف مدیریت نوارهای ساحلی و ارتقای کیفیت محیطی در این فضاها را اجتناب‌ناپذیر می‌کند. در دوران کنونی و در پی بروز بحران‌های زیست‌محیطی، نابودی منابع و ایجاد موانع در راه رسیدن به توسعه پایدار، ضرورت دارد که برنامه‌ها بر اساس شناخت و ارزیابی توان محیطی صورت گیرد تا هم بهره‌برداری درخور و مستمر از محیط انجام شود و هم ارزش‌های طبیعی محیط حفظ شوند (سلطانی و نوری، ۱۳۸۹: ۷۸). امروزه، گردشگران، مناطق امن را برای گذران فعالیت‌های فراغتی انتخاب می‌کنند (Tarlow, 2014: 169) که گردشگری طبیعی (ساحلی)، سهم بسیار بزرگی را در این حیطه ایفا می‌کند. بنابر آمار و گزارش‌های ارائه شده از سوی سازمان جهانی گردشگری (UNWTO^۲)، گردشگری بین‌المللی در سال ۲۰۱۹ میلادی با ثبت ۱/۵ میلیارد سفر نسبت به سال قبل رشد ۴ درصدی داشته است. همچنین، سازمان جهانی گردشگری به دلیل برگزاری رویدادهای مهم ورزشی و فرهنگی در سال ۲۰۲۰، رشد بین ۳ الی ۴ درصدی را در روند گردشگری بی‌المللی پیش‌بینی نموده است. منطقه خاورمیانه در سال ۲۰۱۹ با رشد ۸ درصدی، سهم بیشتری را نسبت به سایر مناطق جهان به خود اختصاص داده است؛ به طوری که کشور ایران در زمینه جذب توریست در صنعت توریسم جهانی در بین ۱۴۰ کشور جهان، رتبه ۸۹ را به خود اختصاص داده است. در بسیاری از نواحی جهان میزان تجارت گردشگری برابر یا حتی بیشتر از صادرات نفت، اتومبیل و تولیدات مواد غذایی است. چنین گسترش جهانی به‌خصوص در کشورهای صنعتی و در حال توسعه، منجر به رشد اقتصادی و اشتغال در بسیاری از بخش‌های مرتبط، از ساخت‌وساز تا کشاورزی و مخابرات شده است (Buhalis and Darcy, 2011: 2). منظر یک کل است که می‌توان آن را به طبیعت، فرهنگ، تاریخ، شهر، روستا و هر پدیده عینی دیگر تعمیم داد و پدیده‌ای عینی، ذهنی، پویا، و نسبی است که محصول تعامل انسان با طبیعت و جامعه با تاریخ است (پرچکانی، ۱۳۹۵: ۵۳). منظر شهری به عنوان یکی از بسترهای تحقق توسعه پایدار، تنها یک مفهوم کالبدی نیست بلکه کالبدی از شهر را تجسم می‌کند که مکان برقراری فعالیت‌های شهری یا عرصه بروز تعاملات اجتماعی است (بهزادفر و همکاران، ۱۳۹۱: ۴۷). نوار ساحلی شهر نقش کلیدی در تعریف منظر شهر داشته و به عنوان یک منبع باارزش در جهت ارتقای کیفیت‌های محیطی است. در شهرهای ساحلی، "آب" به عنوان عنصر طبیعی در ساختار شهر و پیونددهنده بین انسان، طبیعت و محیط شهر است. آب یکی از منابع حیاتی زندگی است و فواید اکولوژیکی، اقتصادی و اجتماعی برای شهرها به همراه دارد. سواحل شهری دارای تمام مزایای ذکر شده می‌باشند و برای بهره‌مندی از تمام قابلیت بالقوه، این فضاها باید به صورت پایدار توسعه - یابند. روابط پیچیده شهرهای امروزی، ضرورت برنامه‌ریزی و طراحی و همچنین ارتقای کیفیت فضاهای طبیعی گذران اوقات فراغت و به-خصوص منظر فضاهای طبیعی شهری جهت توسعه گردشگری ساحلی را بیشتر آشکار می‌سازد. شهرهایی که از این پتانسیل طبیعی (سواحل) برخوردار هستند، شناخت ارزش آن‌ها از بعد اکولوژیک، منظر شهری، اجتماعی، زیبایی‌شناسی، هویت‌مداری و تفریحی شرط لازم در برنامه‌ریزی و طراحی فضاهای طبیعی و سواحل سدها و رودخانه‌های شهری است. مفهوم کیفیت‌های محیطی در گذشته بیشتر بر مسائل بهداشتی تأکید داشت، ولی در دو دهه گذشته مفهومی چندبعدی داشته و مباحث زیست-

^۱ World Commission on Environment and Development

^۲ World Tourism Organization

محیطی را هم دربرمی‌گیرد. نواحی طبیعی در شهرها به‌واسطه موقعیت و ویژگی منحصر به‌فرد خود، با استفاده از قوت‌ها و فرصت‌های خود می‌توانند به پایداری زیست‌محیطی دست یابند. ضرورت توسعه گردشگری نوار ساحلی به عنوان بخشی از محیط طبیعی شهرها، از طریق ساماندهی محدوده، معیارهای رویکرد توسعه پایدار، حفاظت از محیط زیست، افزایش درآمدزایی و منابع اقتصادی، هویت طبیعی شهری، بهبود حس مکان و مهم‌تر از همه منظر شهری پایدار را بیشتر مورد توجه قرار می‌دهد. در نتیجه، لزوم اتخاذ تدابیر اصولی و موفق و انجام مطالعات گسترده در حوزه پایداری منظر سواحل شهری و اهمیت توسعه گردشگری در این سواحل جهت دستیابی به توسعه پایدار اجتماعی بیش از پیش روشن می‌یابد. سد حسنلو نقده یکی از پتانسیل‌های طبیعی مهم منطقه محسوب می‌شود که به دلیل برخورداری از ویژگی‌های ورزشی، تفریحی، طبیعت گردی و... زمینه مناسبی را جهت برنامه‌ریزی با هدف تقویت منظر طبیعی پایدار و توسعه گردشگری طبیعی منطقه فراهم کرده است. پژوهش حاضر سعی دارد تا با بهره‌گیری از تجارب علمی و عملی موجود در زمینه گردشگری و منظر پایدار سواحل، امکانات و خدمات موجود در محدوده سد حسنلو و همچنین، نیازهای تفریحی و تفریحی شهروندان و برخی منابع درآمدزایی و اقتصادی را تامین کند تا از این راه به بهبود منظر حاشیه سد و تقویت حضورپذیری شهروندان دست یابد. بنابراین، پژوهش حاضر سعی در پاسخ‌گویی به سوال اصلی زیر است: آیا تقویت پایداری منظر طبیعی حاشیه سد حسنلو به ارتقای عوامل کیفیت بخش گردشگری طبیعی (ساحلی) محدوده کمک می‌کند؟ در این راستا، هدف اصلی پژوهش حاضر با توجه به بستر طبیعی مناسب سد حسنلو، توسعه گردشگری و تقویت حضورپذیری شهروندان و دستیابی به محدوده‌های پویا و فضایی زنده در محدوده حاشیه سد حسنلو نقده با رهیافت پایداری منظر طبیعی است.

ادبیات موضوع

پیشینه تحقیق: در ارتباط با موضوع تحقیق حاضر، پژوهش‌ها و مطالعات متعددی صورت گرفته است که به چند مورد از مطالعات مختلف و دیدگاه‌ها اشاره شده است: شیعه و علی پور (۱۳۸۹)، در پژوهشی تحت عنوان "تحلیل عوامل کیفیت بخش محیط گردشگری ساحلی با توجه به معیارهای گردشگری پایدار" به این نتیجه رسیدند که: مولفه‌های موثر در ارتقای کیفیت ساحل، پاکیزگی و منظر محیط (بیشترین تاثیر)، امکانات گردشگری، فعالیت‌های تفریحی، دسترسی و خدمات رفاهی می‌باشد. رفیعی و همکاران (۱۳۹۶)، در مقاله‌ای تحت عنوان "رهیافتی در منظرسازی پایدار سواحل حاشیه بنادر" به منظور ایجاد منظر پایدار و مراکز پویا در سواحل حاشیه بندر بوشهر به رهیافت ارتقای کیفیت زیست‌محیطی اشاره کرده‌اند. بهبهانی و همکاران (۱۳۹۱)، در پژوهشی تحت عنوان "حفاظت و باززنده سازی منظر رود دره دربند بر اساس الگوهای رفتاری" بر حفاظت از محیط روددره و باززنده سازی آسیب‌های وارده بر منظر آن تاکید کرده‌اند. شکور و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهشی تحت عنوان "تاثیر منظر رودکناره‌های شهری در توسعه پایدار" با مطالعه رودخانه سلطان‌آباد شیراز به ارتقای توسعه پایدار و منظر رودکناره‌های شهری تاکید کرده‌اند. در این پژوهش به وجود رابطه معنی‌دار میان توسعه پایداری شهری و طراحی منظر سواحل درون شهری اشاره کرده‌اند. فیروزی و همکاران (۱۳۹۲)، در پژوهشی به ارزیابی توان اکولوژیک منطقه نمونه گردشگری سد شهید عباسپور با تاکید بر توسعه پایدار گردشگری پرداختند. آن‌ها به این نتیجه دست یافتند که: این محدوده دارای دو منطقه گردشگری به صورت گسترده و متمرکز است که تفرج گسترده بهترین نوع کاربری توریستی در این منطقه می‌باشد. در تحقیق حاضر سعی شده با بررسی و مطالعات گسترده در حوزه گردشگری شهری، زمینه‌های پویا و فعال برای توسعه گردشگری ساحلی منطقه از طریق بهبود و ارتقای کیفیت منظر طبیعی محدوده فراهم شود، که این روند از ویژگی‌های منحصر به‌فرد پژوهش می‌باشد. محدوده سد حسنلو نقده به دلیل ویژگی متناسب طبیعی و موقعیت خاص جغرافیایی، می‌تواند نقش بسیار فعال‌تری را در صنعت گردشگری و حوزه‌های دیگری همچون فرهنگی، اقتصادی و زیست‌محیطی داشته باشد. ولی متأسفانه تاکنون این جاذبه ارزشمند کمتر مورد توجه برنامه‌ریزان و مسئولان قرار گرفته است. بنابراین، با بهره‌گیری از چارچوب نظری مرتبط با موضوع پژوهش و نتایج مطالعات پیشین و با تدوین استراتژی‌های موثر در توسعه گردشگری منطقه، می‌توان محدوده مورد مطالعه را به راهبرد توسعه پایدار محیطی و حفظ ارزش‌های طبیعی هدایت نمود.

مبانی نظری

ساحل: سواحل به عنوان نقاط اتصال دهنده اکوسیستم‌های خشکی و دریا، مکان‌هایی با جذابیت‌ها و ویژگی‌های خاص جغرافیایی هستند. محدوده نوار ساحلی، مناطقی با اهمیت از لحاظ تنوع اکوسیستمی می‌باشد که زیستگاه مناسبی را برای گونه‌های مختلف دریایی فراهم می‌آورد. ساختارهای طبیعی موجود در این پهنه‌ها، سیستم‌های دفاعی طبیعی و مؤثری را در برابر مخاطرات دریایی و فرسایش سواحل پدید می‌آورد. از طرفی، با توجه به منابع و پتانسیل‌های موجود در سواحل، این مناطق نقش غیرقابل جانشینی در اقتصاد و توسعه ایفا می‌کنند. این مکان‌ها همچنین، دارای قابلیت‌های متنوعی جهت جذب گردشگران می‌باشند. همگرایی منافع چندگانه‌ای همچون قابلیت‌های کشاورزی، ماهیگیری، گردشگری، بندرگاهی و دیگر فعالیت‌های صنعتی و همچنین در برداشتن چشم‌اندازهای طبیعی و... امروزه سواحل را به یکی از جذاب‌ترین نقاط جمعیتی بدل نموده است. در کنار چنین پتانسیل‌هایی و شاید مهم‌تر از همه‌ی آنها، سواحل منزلگاه بیش از نیمی از جمعیت جهان هستند (حسین نیا و مولوی، ۱۳۸۸).

نمودار ۱: مراحل بهره‌برداری از نوارهای ساحلی

نمودار ۲: عوامل تاثیرگذار در موفقیت طراحی سواحل شهری

گردشگری ساحلی: امروزه، گردشگری به پدیده‌ای تاثیرگذار در اقتصاد جهانی تبدیل شده است؛ به طوری که بر اساس آمار و ارقام منتشره از سوی سازمان جهانی گردشگری در هزاره‌ی جدید به بزرگ‌ترین منبع درآمد جهانی تبدیل گردیده است (Liu et al, 2012: 413). ریشه‌های گردشگری ساحلی به دوران روم برمی‌گردد. هنگامی که برای اولین بار ویلایی در منطقه ساحلی شبه جزیره/پنینیه ساخته شد. بعدها در اواسط قرن ۱۸، گردشگری ساحلی عموماً به خواص درمانی از دریا و خورشید در ساحل محدود شد. امروزه دریا، ماسه و خورشید در ساحل به عنوان یکی از جاذبه‌های اصلی گردشگری به شمار می‌آید

(UNEP³, 2009: 10). کشور ایران با توجه به امتیازات فراوانی که از نظر تنوع آب و هوایی، جاذبه‌های طبیعی، تاریخ و تمدن کهن، آثار باستانی و مذهبی، معماری، صنایع دستی، فرهنگی و جغرافیایی دارد، از قابلیت‌های فراوانی برای تبدیل شدن به قطب گردشگری جهانی برخوردار است (تقوی و سلیمانی، ۱۳۸۸: ۱۵۹). گردشگری فعالیتی اقتصادی است که به دلیل ماهیت ویژگی‌های خاص آن، فرصت‌هایی مناسب برای ورود به عرصه تجارت جهانی، فارغ از سطح توسعه‌یافتگی کشورها فراهم می‌آورد (نوری و همکاران، ۱۳۹۱: ۲). گردشگری ساحلی بر مبنای استفاده از منابع طبیعی، سواحل ماسه‌ای، دریای شفاف و... پایه‌گذاری شده و گستره‌ی کاملی از فعالیت‌های تفریحی و فراغتی را دربر گرفته و شامل عرضه‌ی محصولات ساحلی همچون: اسکان، پذیرایی، محصولات غذایی، خانه‌های دوم و زیرساخت‌های پشتیبان توسعه‌ی ساحلی (مانند خرده‌فروشی‌ها، اسکله‌ها و تأمین‌کنندگان فعالیت‌ها) می‌شود. در توسعه‌ی پایدار گردشگری ساحلی، عمدتاً بر روی دو راهبرد تأثیرگذار تأکید شده است: الف) گردشگری ساحلی، راهبردی برای توسعه‌ی پایدار؛ در این رویکرد، گردشگری ساحلی موتور توسعه معرفی شده است. ب) گردشگری ساحلی به عنوان ابزاری برای حفاظت از منابع و دستیابی به توسعه پایدار شهری: در این رویکرد به رابطه سه‌گانه میان جامعه میزبان، سرزمین، جامعه میهمان و صنعت گردشگری تأکید می‌شود و بر این باور است که گردشگری ساحلی از طریق متنوع‌سازی اقتصادی می‌تواند به توسعه پایدار دست یابد و با ایجاد اشتغال و درآمد سهمی در توسعه مناطق توسعه نیافته داشته باشد. گردشگری ساحلی بخشی از موضوع گسترده توسعه پایدار روستایی است. بنابر دیدگاهی، اگر گردشگری با دیگر جنبه‌های زندگی روستایی یکپارچه شود، می‌تواند موجب سود واقعی برای مردم، اقتصاد و محیط زیست مناطق روستایی شود (رکن الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۸۵). رواج و توسعه مفهوم گردشگری در ابعاد تئوری و عملی جوامع شهری بایستی در راستای مولفه‌های پایداری باشد. گردشگری پایدار باید از طریق راهبردها و سیاست‌های مشخص و مدون، مسائل اکولوژیکی، اقتصادی، اجتماعی، اخلاقی و... جوامع را به صورت موزون و هماهنگ به اجرا درآورد تا زمینه‌های توسعه پایدار همه‌جانبه در محیط‌های زیست فراهم گردد.

شکل ۱: تقسیم‌بندی انواع جاذبه‌های شهری

مصنوعی	انسانی	طبیعی
هدف این نوع جاذبه‌ها فقط جذب شهروندان به سوی فعالیت‌ها می‌باشد. مانند شهربازی‌ها، جشن‌ها و انواع فضاهای بازی و اوقات فراغت	جاذبه‌های فرهنگی مانند تئاتر، تاریخ و فرهنگ	شامل اقلیم، سواحل، چشم‌اندازها، تالاب، آبشارها، دریاچه‌ها، کوه‌ها و هر پدیده طبیعی دیگری
	جاذبه‌های اجتماعی مانند نژاد، زبان و قوم	
	جاذبه‌های ساخته شده مانند پارک‌ها، مساجد، کلیساها و بناهای خاص	

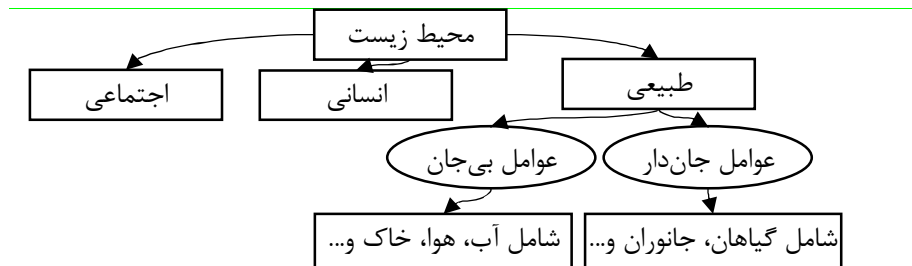
منبع: مطالعات تحقیق حاضر

محیط زیست به محیطی اطلاق می‌گردد که موجودات زنده در آن امکان زندگی دارند، و هر موجود زنده با دیگر عوامل زنده و غیرزنده پیرامون در ارتباط متقابل قرار دارد. محیط‌زیست بر عوامل طبیعی (متشکل از موهبت‌های خدادادی)، مصنوعی (زاییده تفکر و ساخته دست بشر) و اجتماعی (مشمول بر ایجاد ارتباط متقابل بین افراد) قابل تقسیم است. عوامل تشکیل‌دهنده محیط‌زیست طبیعی نیز شامل طبیعت جاندار (مثل گیاهان، حیات وحش و...) و بی‌جان (مثل آب، هوا، خاک و...) می‌-

³ United Nations Environment Programme

باشد. مطالعه نظری تحقیق (گردشگری ساحلی) حاضر شامل محیط زیست طبیعی و از نوع بی جان می باشد که انسان در حفظ و احیای آن نقش اساسی را ایفا می نماید.

شکل ۲: تقسیم بندی بخش های محیط زیست

منبع: مطالعات تحقیق حاضر

در کل، جاذبه رابطه تجربی است که بین گردشگر، منظر و علائم ایجاد می شود (حسین زاده دلیر و همکاران، ۱۳۹۱: ۷۳). عرضه تسهیلات و امکانات گردشگری، مستلزم وجود زیربنای مناسب است. مقصود از زیربناها از منظر روان شناختی: شبکه هایی است که زیر سطح زمین قرار می گیرند و شامل شبکه های آبرسانی، تامین منابع انرژی، فاضلاب، رفع ضایعات و تسهیلات ارتباطی می باشند (کاظمی، ۱۳۹۰: ۶۷).

جدول ۱: عناصر مورد نیاز صنعت گردشگری

عناصر مورد نیاز در صنعت گردشگری	
منابع گردشگری	منابع انسانی و طبیعی
زیرساخت های گردشگری	راه ها و محورهای ارتباطی، تسهیلات اجتماعی، تسهیلات زیربنایی، امکانات ارتباط از راه دور
تسهیلات پذیرایی از مهمان	هتل ها و مهمانپذیرها، خوراکی و نوشیدنی
تسهیلات سرگرمی و ورزش	امکانات تفریحی و ورزشی
خدمات واسطه ای گردشگری	سفرگذاری ها، دفاتر تبلیغاتی، دفاتر اطلاع رسانی، بنگاه های کرایه اتومبیل، راهنماها

منبع: همان

منظر شهری: در لغت نامه دهخدا از این اصطلاح به صورت زیر تعریف شده است: جای نگرستن، هر چیزی که آن را می نگرند، خواه خوشایند باشد و خواه بدنما (دهخدا، ۱۳۸۵: ۲۸۳۳). در فرهنگ عمید نیز آنچه در برابر چشم واقع شود، برابر با منظر یاد شده است (عمید، ۱۳۸۹: ۱۷۴۹). منظر بخشی از محیط است که می توان در یک مکان خاص به آن توجه کرد و با بسترش در محیط ارتباط داد (بل، ۱۳۸۶: ۹۱). منظر ویژگی های مشهود یک ناحیه از زمین است؛ شامل: عناصر فیزیکی فرم زمین، فرم آب ها از قبیل رودخانه ها، عناصر زنده، دریاچه ها، پوشش زمین شامل: پوشش گیاهی، عناصر ساخته شده به وسیله انسان ها شامل: کاربری ها، ساختمان ها، ساختارها و عناصر موقتی و گذرا از قبیل نور و شرایط آب و هوایی. ترکیب این عناصر همراه با حضور انسان ها اغلب مناظری را خلق می کند که منعکس کننده ترکیب زندگی انسان و مکان است. مناظرها، ویژگی های ایشان و کیفیت مناظرها تعیین کننده برداشت از یک مکان است. حسی از مکان که آن را از نقاط دیگر متمایز می سازد (سیف الدینی،

۱۳۹۱: ۳). مفهوم "منظر شهری" اولین بار توسط گوردن کالن^۴ در مجله "مرور معماری" مطرح شد. منظر شهری ظاهر بصری یک شهر است (همان: ۸). منظر شهری کلیه اطلاعات موجود از فضا است که توسط حواس قابل دریافت بوده و در فرآیند ادراک پردازش می‌گردد. اطلاعاتی از قبیل: فرم، عملکرد و معنای فضا (پاکزاد، ۱۳۸۵: ۳۷). از ویژگی‌های اصلی مفهوم منظر شهری آن است که: به عنوان یک پدیده "عینی-ذهنی"، "انسانی-کالبدی" و یک ساختار "اجتماعی فضایی" مطرح می‌گردد. گونه‌های اصلی منظر شهری شامل: منظر گسترده، چشم انداز درونی، مناظر سیمای شهری، کریدورهای بصری نیز است (ذکاوت، ۱۳۸۵: ۳۰). بر اساس تعریف کالن (۱۹۶۱) منظر یک محیط شهری، مجموعه‌ای از محرک‌های محیطی (عوامل طبیعی و مصنوع) است که در شکل‌گیری آن، ساختارهای اقتصادی، سیاسی و فرهنگی جامعه به همراه الگوها و هنجارهای غالب در آن جامعه نقش اساسی ایفا می‌کنند (فرهودی و همکاران، ۱۳۸۹: ۴۸). منظر شهری حاصل سطح تماس انسان و شهر است و در این راستا، انسان نه تنها در ساختار چشم‌انداز بصری شهر از طریق فعالیت‌های خود بر منظر شهری تأثیر می‌گذارد بلکه رفتار و درک ذهنی شهروندان نیز از طریق تماس با منظر شهری تأثیر می‌پذیرد (Crow et al, 2006: 282). واقعیتی با نام منظر شهری حاصل تجربه انسان در فیزیک شهر است. بنابراین، منظر شهری ماهیتی است که به واسطه فعالیت‌های انسانی و همراه شدن آن با کالبد در طول تاریخ پدید می‌آید و در ذهن شهروندان تفسیر می‌شود. ابعاد و ویژگی‌های بصری، فضایی، فعالیتی، هویتی و محیطی محلات و مناطق شهری، جمعا منظر شهری را تشکیل می‌دهد (گلکار، ۱۳۸۷: ۳۸).

شناسایی و طبقه‌بندی معیارهای تحقیق: معیارها و زیرمعیارهای موثر در رهیافت بهبود کیفیت منظر طبیعی حاشیه سد حسنلو با هدف تقویت گردشگری ساحلی منطقه، با بهره‌گیری از تجارب پیشین و مطالعات علمی موجود و همچنین با استفاده از ویژگی‌ها و شرایط موجود در محدوده مورد مطالعه تعیین شدند که در جدول زیر بدان اشاره شده است.

جدول ۲: معیارهای موثر در بهبود سطح کیفی منظر طبیعی

متغیر وابسته: توسعه گردشگری ساحلی	متغیر مستقل: تقویت پایداری منظر طبیعی
معیارها	زیرمعیارها
اقتصادی	E ₁ ایجاد فرصت‌های اقتصادی از طریق برخی عملکردهای ورزشی و تفریحی
	E ₂ تقویت حضورپذیری سرمایه‌گذاران بخش خصوصی
	E ₃ ایجاد کاربری‌های خدماتی مختلط (مراکز خرید، خرده-فروش‌ها، کافه‌ها، کمپ‌ها و...)
اجتماعی	S ₁ ایجاد مکان‌های جمعی تفریحی-توریستی
	S ₂ حفظ هویت فرهنگی-تاریخی منطقه
	S ₃ پاسخگوئی به نیازهای مردم (تعاملات اجتماعی، امنیت اجتماعی و...)
زیست‌محیطی	I ₁ استفاده از پوشش گیاهی پایا، بومی و سازگار با شرایط طبیعی منطقه
	I ₂ کاهش انواع آلودگی‌ها (هوا، بهداشتی و...)
	I ₃ ایجاد فضاهای سبز و باغ گل در حاشیه سد
	B ₁ ارتقای کیفیت بصری محیط از طریق ایجاد مسیرهای

⁴ Gordon Cullen

پیاده و سبز ساحلی		کالبدی
بهره‌گیری از المان‌ها و نمادهای بومی منطقه	B ₂	
ایجاد زیرساخت‌ها و تقویت دسترسی‌های مناسب	B ₃	
شیعه و علی‌پور اشلیکی، ۱۳۸۹: ۱۶۱ طاهری بجگان و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۱۹ حسین‌قلی‌پور و شاه‌یوندی، ۱۳۹۵: ۳۷ رفیعی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۰		منابع

منبع: مطالعات تحقیق حاضر

معرفی محدوده مورد مطالعه:

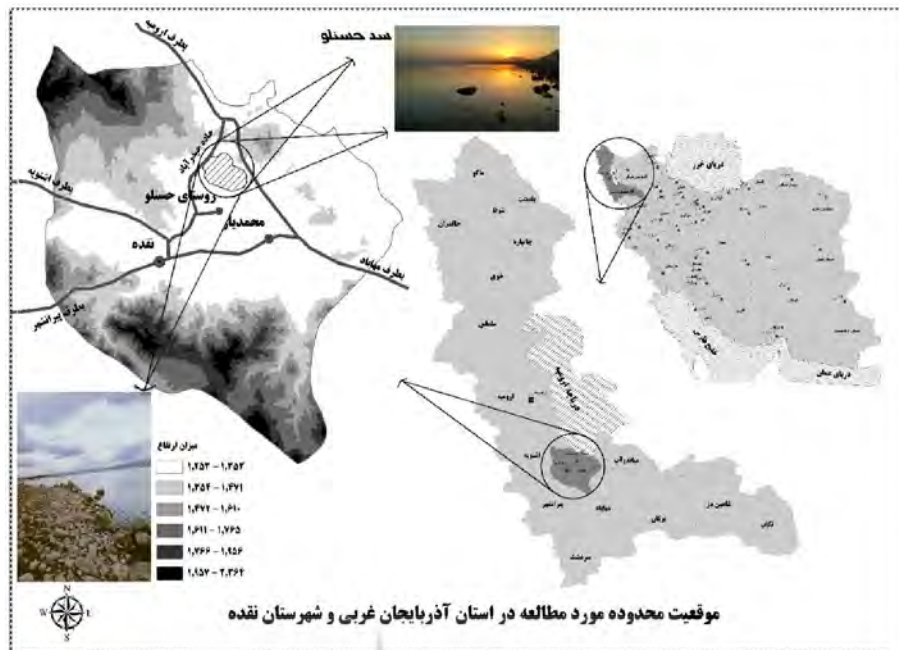
نقده یکی از شهرهای جنوبی استان آذربایجان غربی و مرکز شهرستان نقده است. این شهر در ۹۵ کیلومتری جنوب شرق ارومیه واقع شده است. تا سال ۱۳۴۶ شمسی، شهر و شهرستان نقده با عنوان "سولدوز" شناخته می‌شد که در این سال طی مصوبه‌ای نام آن به نقده تغییر یافت. طبق سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، جمعیت این شهرستان ۱۲۷۶۷۱ نفر بوده است که از این تعداد، ۹۰۹۱۱ نفر در نقاط شهری ساکن بوده‌اند. سد حسنلو به عنوان مطالعه موردی پژوهش، در ۲۵ کیلومتری شهر نقده (سولدوز)، در دشت شمالی دهستان حسنلو و بر روی تالاب بین‌المللی حسنلو (شورگل) احداث شده است. مختصات جغرافیایی این سد ۳۷ درجه و ۱ دقیقه و ۴۵ ثانیه عرض شمالی و ۴۵ درجه و ۲۸ دقیقه و ۳ ثانیه طول شرقی است. دسترسی موجود این سد از قسمت شمال شرقی، جاده ارومیه-مهاباد و از قسمت شمال غرب آن، جاده ارومیه-نقده (حیدرآباد) است. آب شیرین موجود در سد حسنلو از رودخانه گادار چایی تامین می‌گردد. این سد یکی از مهم‌ترین سدهای خاکی کشور از نوع همگن محسوب می‌گردد که مساحت دریاچه آن نزدیک به ۱۴۱۰ هکتار و عمق آن ۷/۶ متر است (طرح توسعه و عمران ناحیه نقده، ۱۳۹۱). ظرفیت‌های مناسب سد حسنلو از جمله وجود تنوعی از پرندگان بومی، دسترسی‌های مناسب به محورهای مواصلاتی اصلی، وجود اراضی کشاورزی و آب و هوای مناسب لزوم برنامه‌ریزی و ساماندهی محدوده جهت تقویت منظر طبیعی و ایجاد قطب گردشگری ساحلی در منطقه را ضروری می‌نماید.

جدول ۳: مشخصات سد حسنلو

موقعیت: آذربایجان غربی، نقده	حجم مفید: ۹۴/۴۰ میلیون متر مکعب
هدف موجود: تامین آب کشاورزی	حجم بدنه سد: ۲/۱۵ میلیون متر مکعب
نوع سد: خاکی همگن	حجم مخزن در نرمال: ۹۴/۴۰ میلیون متر مکعب
هیدرولوژی: خارج بستر گادار چایی	ارتفاع از پی: ۱۲/۲۵ متر
ظرفیت اسمی نیروگاه: مگاوات	ارتفاع از بستر: ۱۰/۲۵ متر
حوزه اصلی و فرعی: ارومیه و نقده	طول تاج: ۵۲۸۰ متر

منبع: مطالعات تحقیق حاضر

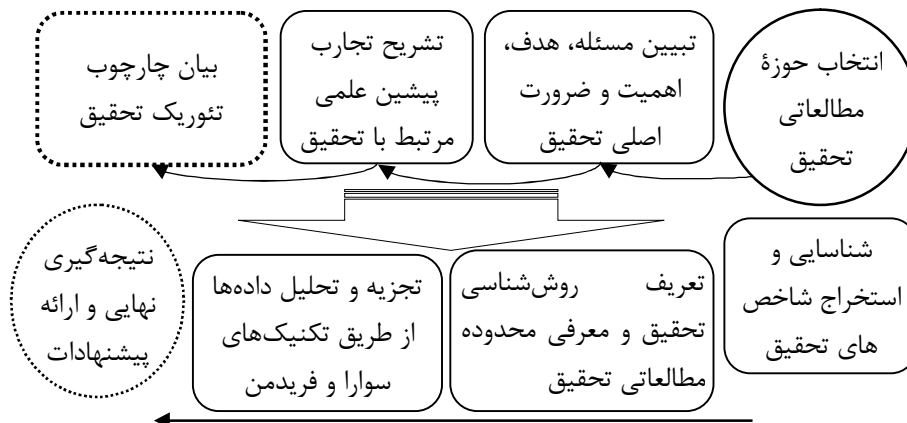
نقشه ۱: موقعیت محدوده مورد مطالعه

منبع: نگارندگان

روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر بر اساس هدف، تحقیقی کاربردی است که سعی دارد از طریق ارتقای کیفیت منظر طبیعی محدوده سد حسنلو، به توسعه گردشگری ساحلی دست یابد. همچنین، روش تحقیق از نوع توصیفی-تحلیلی است. برای گردآوری اطلاعات مورد نیاز تحقیق از دو روش اسنادی-کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شده است. روش مطالعه اسنادی-کتابخانه‌ای که از طریق آن بررسی مفهومی و تئوریک مبانی پیرامون موضوع تحقیق انجام گرفت و تعاریف مفهومی و نظری هر یک از اصطلاحات با استفاده از یافته‌ها و روش‌های مطالعات پیشین ارائه گردیده است. روش گردآوری اطلاعات میدانی و استخراج مولفه‌های موثر در ارتقای کیفیت منظر طبیعی نیز با استفاده از مشاهده و شناسایی میدانی محدوده جهت تشخیص نقاط قوت و ضعف، کمبودها و نیازهای اساسی از طریق مصاحبه با گردشگران بومی و غیربومی حاضر در اطراف محدوده و همچنین، نظرات کارشناسان و صاحب‌نظران حوزه برنامه‌ریزی شهری پیرامون موضوع منظر سواحل شهری بوده است که ایده‌های مطلوبی را جهت بهبود وضع موجود ارائه نموده‌اند. جامعه آماری تحقیق حاضر را تعدادی از متخصصین و صاحب‌نظران حوزه شهری و دانشگاهی منطقه مورد مطالعه تشکیل می‌دهد که آگاهی کاملی از خصوصیات محدوده را دارند. با شناسایی اکثریت این افراد در سطح استان، جامعه آماری تحقیق حاضر به تعداد ۳۰ مورد محدود گردیده است. جهت وزندهی به شاخص‌های تعیین شده تحقیق از ابزار پرسش‌نامه با طیف لیکرت ۵ امتیازی استفاده شده که در بین جامعه آماری توزیع شده است. جهت تجزیه و تحلیل تحقیق، داده‌های گردآوری شده در آزمون‌های فریدمن (FRIEDMAN) و سوارا (SWARA) اولویت بندی شده‌اند تا ضریب اهمیت هر یک از زیرمعیارها بر اساس نظرات متخصصین شناسایی و تعریف گردد که بر اساس آن به نیازهای اساسی و ضروری محدوده مورد مطالعه جهت تحقق‌پذیری اهداف تعیین شده اقدام گردد.

منبع: مطالعات تحقیق حاضر

تجزیه و تحلیل

در جدول ۴ آمارها و ضرایب عمومی هر یک از متغیرها و زیرمتغیرهای پژوهش در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و کالبدی از قبیل: میانگین، میانه، مد، انحراف معیار و ضریب آلفای کرونباخ تحقیق نشان داده شده است. همچنین، پویایی و پایایی پرسش نامه به تایید هر یک از پرسش شوندگان رسیده است. بر اساس ابعاد پیشنهاد شده، با استفاده از روش آلفای کرونباخ به ارزیابی ضریب پایایی هر یک از معیارها و زیرمعیارهای پژوهش پرداخته شده است که در نهایت، ضریب آزمون پایایی برابر با ۰.۷۱۱ به دست آمده است. در نتیجه، ضریب حاصل که بیشتر از ۰.۷ می باشد، معرف استاندارد و مورد تایید بودن سوالات پژوهش می باشد.

جدول ۴: خصوصیات جامعه آماری تحقیق

ردیف	ویژگی	شرح
۱	تعداد حجم نمونه	۳۰ نفر
۲	جنس	۷۰ درصد مرد
۳	سن	۹۰ درصد بالای ۴۰ سال
۴	مدرک تحصیلی	کارشناسی ارشد و بالاتر
۵	حوزه فعالیت	۶۵ درصد اداری و سازمانی، ۳۵ درصد دانشگاهی
۶	ساکن	بومی استان

منبع: مطالعات تحقیق حاضر

جدول ۵: ضریب پایایی متغیرهای تحقیق و آمار متغیرها

متغیرها	نمونه	کد	میانگین	میانه	مد	انحراف معیار	آلفای کرونباخ
اقتصادی	۳۰	E ₁	۲/۶	۳	۳	۰/۸۵۵	۰/۸۱
	۳۰	E ₂	۴/۲۳	۵	۵	۰/۹۷۱	
	۳۰	E ₃	۴/۱	۴	۴	۰/۷۵۹	
اجتماعی	۳۰	S ₁	۲/۴۷	۲	۲	۱/۱۶۷	۰/۷۲۳
	۳۰	S ₂	۴/۴۷	۵	۵	۰/۶۸۱	
	۳۰	S ₃	۴/۱۳	۴	۴	۰/۷۷۶	
زیست محیطی	۳۰	I ₁	۲/۸۷	۳	۳	۰/۸۶	۰/۷۳۴
	۳۰	I ₂	۳/۴۷	۴	۴	۱/۱۹۶	
	۳۰	I ₃	۴/۱	۴	۴ ^{a۴}	۰/۹۹۵	
کالبدی	۳۰	B ₁	۴	۴	۵	۱/۱۱۴	۰/۷۶۴
	۳۰	B ₂	۲/۹	۳	۳	۱/۴۲۳	
	۳۰	B ₃	۴/۳	۵	۵	۰/۹۸۸	

منبع: مطالعات تحقیق حاضر

در ادامه فرآیند وزن‌دهی روش سوارا و فریدمن به ترتیب در جداول ۵ و ۷ محاسبه گردیده است که طبق آن برتری هر یک از مولفه‌های تحقیق شناسایی شده است.

جدول ۶: محاسبه وزن زیرمعیارها با استفاده روش SWARA

رتبه نهایی	$W_j = q_j / \sum q_j$	$q_j = q_j - 1/k_j$	$K_j = S_j + 1$	S_j	مجموع امتیازات	برتری زیرمعیارها
۱	۰/۴۷۶۳	۱	۱	-	۳۵۳	E ₂
۲	۰/۲۵۰۲	۰/۵۲۵	۱/۹۰۴	۰/۹۰۴	۳۱۹	E ₃
۳	۰/۱۲۷۱	۰/۲۶۷	۱/۹۶۹	۰/۹۶۹	۳۰۹	E ₁
۴	۰/۰۶۹	۰/۱۴۵	۱/۸۴۱	۰/۸۴۱	۲۶۰	B ₁
۵	۰/۰۳۵۴	۰/۰۷۴	۱/۹۵	۰/۹۵	۲۴۷	S ₁
۶	۰/۰۱۹۹	۰/۰۴۲	۱/۷۸۱	۰/۷۸۱	۱۹۳	B ₂
۷	۰/۰۱	۰/۰۲۱	۱/۹۹	۰/۹۹	۱۹۱	I ₃
۸	۰/۰۰۵۶	۰/۰۱۲	۱/۷۹۶	۰/۷۹۶	۱۵۲	I ₁
۹	۰/۰۰۳	۰/۰۰۶	۱/۸۶۲	۰/۸۶۲	۱۳۱	B ₃
۱۰	۰/۰۰۱۹	۰/۰۰۴	۱/۶۱۱	۰/۶۱۱	۸۰	S ₂
۱۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۲	۱/۸۸۸	۰/۸۸۸	۷۱	S ₃
۱۲	۰/۰۰۰۷	۰/۰۰۱	۱/۴۷۹	۰/۴۷۹	۳۴	I ₂

منبع: محاسبات تحقیق حاضر

جدول ۷: اثر معناداری آزمون فریدمن

Asymp. Sig.	df	Chi-Square	N
.۰/۰۰۰	۱۱	۳۰۹/۶۲۱	۳۰

منبع: محاسبات تحقیق حاضر

جدول ۸: نتایج رتبه‌های زیرمعیارهای پژوهش بر اساس آزمون فریدمن

میانگین رتبه	عوامل
۱۱/۷۷	E ₂ تقویت حضورپذیری سرمایه‌گذاران بخش خصوصی
۱۰/۶۳	E ₃ ایجاد کاربری‌های خدماتی مختلط
۱۰/۳	E ₁ ایجاد فرصت‌های اقتصادی از طریق برخی عملکردهای ورزشی و تفریحی
۸/۴۷	B ₁ ارتقای کیفیت بصری محیط از طریق ایجاد مسیرهای پیاده و سبز ساحلی
۸/۲۳	S ₁ ایجاد مکان‌های جمعی تفریحی-توریستی
۶/۴۳	B ₂ بهره‌گیری از المان‌ها و نمادهای بومی منطقه
۶/۳۷	I ₃ ایجاد فضاهای سبز و باغ گل در حاشیه سد
۵/۰۷	I ₁ استفاده از پوشش گیاهی پایا، بومی و سازگار با شرایط طبیعی منطقه
۴/۳۷	B ₃ ایجاد زیرساخت‌ها و تقویت دسترسی‌های مناسب
۲/۶۷	S ₂ حفظ هویت فرهنگی-تاریخی منطقه
۲/۳۷	S ₃ پاسخگویی به نیازهای مردم
۱/۱۳	I ₂ کاهش انواع آلودگی‌ها

منبع: محاسبات تحقیق حاضر

محدوده سد حسنلو به دلیل شرایط مناسب اقلیمی و آب و هوایی، وضعیت مساعدی جهت تقویت و توسعه انواع پوشش گیاهی دارد که قابلیت رشد بالایی را فراهم نموده است. همچنین، موقعیت جغرافیایی این محدوده از لحاظ واقع شدن در مسیرهای اصلی منطقه و نزدیکی به شهر نقده از مزیت‌های عمده جهت توسعه گردشگری به حساب می‌آید. طبق یافته‌های پژوهش و با تحلیل نتایج آزمون‌های سوارا و فریدمن در جداول فوق، همان‌طور که ملاحظه می‌گردد: عامل "تقویت حضور سرمایه‌گذاران بخش خصوصی و دولتی" در محدوده مورد مطالعه به عنوان مهم‌ترین و تاثیرگذارترین متغیر در دستیابی به بالاترین سطح پایداری منظر طبیعی و کمک به رویکرد توسعه گردشگری ساحلی شناسایی گردیده است. طبق نتایج مصاحبه و نظرات متخصصین، این متغیر در آزمون سوارا با امتیاز ۳۵۳ و با وزن نهایی ۰/۴۷۶۳ و در آزمون فریدمن با میانگین رتبه ۱۱/۷۷ در رتبه اول قرار دارد. در این زمینه، وجود مشارکت فعال بین نهادهای دخیل در امر توسعه و بخش خصوصی امری بااهمیت تلقی می‌گردد. پس از آن استقرار انواع کاربری‌های خدماتی از قبیل کافه‌ها، رستوران‌ها، خرده‌فروشی‌ها و...، تخصیص و توسعه فعالیت‌های اقتصادی سازگار با شرایط طبیعی و جغرافیایی منطقه در زمینه ورزشی و تفریحی از قبیل تورهای قایق سواری، شنا و سایر فعالیت‌های آبی در زمره عوامل بااهمیت جهت توسعه گردشگری محدوده محسوب می‌گردد. و نهایتاً، زیرشاخص آلودگی‌های زیست‌محیطی از قبیل آب، هوا و صوتی با میانگین رتبه ۱/۱۳ در آزمون فریدمن و با مجموع امتیاز ۳۴ و وزن نهایی ۰/۰۰۰۷ در روش سوارا از نظر سطح تاثیر مستقیم در ارتقای پایداری منظر طبیعی و ایفای نقش در توسعه گردشگری ساحلی محدوده سد حسنلو رتبه آخر را به خود اختصاص داده است. همچنین، زیرشاخص‌های هویت فرهنگی-تاریخی، زیرساخت‌ها و نحوه دسترسی، توسعه و تقویت کیفیت زیست‌محیطی در فضاهای سبز از قبیل پوشش گیاهی، پارک گل،

مسیرهای پیاده و پاسخگوئی به نیازهای اجتماعی مردم منطقه از قبیل تعاملات اجتماعی و... از نظر اهمیت و ارزش در رده‌های متوسطی از اهمیت قرار دارند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

توسعه‌ی گردشگری پایدار در سواحل توریستی، معرف بهره‌مندی کامل از همه پتانسیل‌های بالقوه‌ی چنین فضاهاى شهری می‌باشد. در طی دهه‌های اخیر بنابر توصیه و تاکید مجامع ملی و بین‌المللی بر حفظ محیط زیست، ارتقای کیفیت منظر پایدار سواحل شهری به صورت مصنوع و طبیعی اهمیت موثری در جهت تقویت روابط اجتماعی، اقتصادی، زیست-محیطی و گردشگری مناطق شهری دارد. فضاهاى طبیعی درون شهری بر اساس تاثیرات آن‌ها در بهبود سطح کیفیت شهر و دارا بودن فرصتی مناسب برای تفریح، گردشگری، گذران اوقات فراغت، ارزش‌های جامعه‌شناختی، روان‌شناختی و زیبایی‌شناسی از جایگاه برجسته‌ای برخوردار هستند. توسعه‌ی گردشگری می‌تواند امکان برقراری تعاملات اجتماعی را به منزله‌ی وجه مهمی از سلامت اجتماعی، رفاه و آسایش شهروندان ارتقا بخشد. محیط‌های طبیعی با پتانسیل زیبایی‌شناختی جذاب، خود می‌توانند مسببات حضورپذیری مردم، تقویت تعاملات اجتماعی و روابط چهره به چهره را فراهم نمایند. ایجاد فضاهاى سبز همراه با نمادهای شهری کارا در سواحل شهری، نشانه‌های حس مکان را برای مخاطبان القا می‌کند و به پاسخگوئی کامل و بهتر نیازهای مادی، روانی و روحانی شهروندان و نیز برای ایجاد فرصتی موثر برای تقویت روابط اجتماعی یاری می‌رساند. بنابراین، با تقویت پایدار مناظر طبیعی شهری می‌توان مکانی مطلوب با سطح رفاه و آسایش بالا برای زندگی شهروندان فراهم نمود. در پژوهش حاضر، محدوده‌ی حاشیه‌ی سد حسنلو نقده واقع در استان آذربایجان غربی، با دارا بودن پتانسیل‌های ویژه طبیعی، تنوعات فرهنگی و تاریخی دیرین، دسترسی مناسب نسبت به سکونت گاه‌های اطراف و شرایط مساعد آب و هوایی و اقلیمی، - با هدف دستیابی به توسعه‌ی گردشگری ساحلی از طریق تقویت پایداری منظر طبیعی به عنوان مورد مطالعاتی - مورد بررسی قرار گرفت. طبق یافته‌هایی که از مطالعه و تدقیق تحقیقات محدود انجام شده پیرامون گردشگری ساحلی به دست آمده است، تقویت عملکردهای زیست‌محیطی و پس از آن اجتماعی و کالبدی بزرگ‌ترین سهم را در ارتقای کیفیت طراحی محیطی و تقویت پایداری منظر سواحل به خود اختصاص داده است. لیکن، در تحقیق حاضر با توجه به کمبودها و نیازهای موجود در محدوده مورد مطالعه و پیرامون آن، ابعاد اقتصادی گردشگری از قبیل حضور سرمایه‌گذاران و ایجاد کاربری‌ها و فعالیت‌های خدماتی و تفریحی متنوع، و پس از آن عملکردهای اجتماعی شامل طراحی و خلق مکان‌های جمعی و جانمایی المان‌ها و نمادهای بومی مرتبط با هویت و فرهنگ منطقه نقش اساسی را در تقویت منظر طبیعی محدوده ایفا نموده است که بایستی مورد تأکید و توجه قرار گیرد. به علاوه، محدوده‌ی مورد مطالعه به دلیل این که در نزدیکی سکونت گاه‌های روستایی و شهری اطراف قرار دارد، بایستی از نظر کیفی موجود در مناطق جهت تقویت کیفیت محیطی و افزایش توان رشد و توسعه بهره گرفته شود. پس از شناخت و تجزیه و تحلیل داده‌های نهایی، نتایج حاکی از آن است که: با بهره‌گیری از یافته‌های پژوهشی و ظرفیت‌های علمی مناسب و تجربیات اجرایی موفق می‌توان گام موثری را جهت تحقق هدف پژوهش طی نمود. برای رشد و توسعه‌ی گردشگری از طریق بهبود سطح منظر طبیعی در یک منطقه، نیاز به برنامه‌ریزی‌های گسترده، منظم و هدفمند متناسب با توان و شرایط آن منطقه وجود دارد که با ارتقای سطح مشارکت و آگاهی مردم و بهره‌گیری از متخصصین و کارشناسان مجرب در حوزه‌ی تحقیق جهت ارائه خط مشی‌های موثر، می‌توان شرایط لازم را برای تحقق این هدف فراهم نمود. در این راستا، با توجه به مطالعات نظری و مصاحبه‌های صورت گرفته و شناخت کیفی سایت مورد مطالعه و همچنین یافته‌های حاصل از تحلیل کمی تحقیق، به اقداماتی موثر در ابعاد مختلف حول بهبود سطح کیفی منظر طبیعی ساحل سد حسنلو اشاره می‌شود:

در بعد اقتصادی:

- تقویت فرصت افزایش سرمایه‌گذاری عمومی و حمایت از بخش خصوصی و سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی جهت مشارکت در فرصت‌های شغلی جدید

- مشارکت بخش خصوصی (مردم و نهادهای محلی) و دولت (دستگاه‌های دولتی) در اتخاذ و پیاده‌سازی طرح‌ها، برنامه‌ها و سیاست‌های گردشگری (برنامه‌ریزی پایدار گردشگری) از جنبه مالی و مشارکت دادن مردم اطراف محدوده در امر توسعه
- ایجاد مسیرها و فضاهای تفریحی برای گذران اوقات فراغت در امتداد ساحل (مسیرهای دوچرخه و کمپ‌های اسب سواری)
- ایجاد کاربری‌های خدماتی و افزایش خدمات‌رسانی با امکاناتی از قبیل پارکینگ، غرفه راهنمایی و اطلاع‌رسانی، تسهیلات اقامتی مثل آل‌اچ‌یو، کمپینگ، سوئیت‌های ساحلی، سرویس‌های بهداشتی، کافه‌ها و رستوران‌ها، بوفه‌ها، مکان‌هایی امن برای شنا و...
- ایجاد فضاهای ورزشی مرتبط با عنصر آب و فضای ساحل در سد حسنلو از قبیل: قایق‌سواری، والیبال ساحلی، شنا و... در بعد اجتماعی:
- ایجاد جریان‌های پیاده در امتداد حاشیه سد و جانمایی فضاهای مکث در طول مسیرهای آمد و شد جهت ترغیب به حضورپذیری (افزایش جاذبه‌های پیاده‌روی)
- بهره‌گیری از رویدادهای تاریخی منطقه سولدوز (نقده) جهت نمایش و معرفی قدمت و وقایع آن در برخی فضاهای سد و با استفاده از تجهیزاتی همچون بیلبردهای شهری و یا احداث عناصر کالبدی مانند مشاهیر و جوانمردان منطقه (هویت فرهنگی-تاریخی منطقه و احیای خاطرات جمعی و سنتی)
- ایجاد فضاهای تفریحی-توریستی برای کلیه گروه‌های سنی و جنسی
- فراهم آوردن افزایش حضورپذیری هنرمندان از قبیل: صنعت عکاسی، اجرای موسیقی‌های زنده و آوازهای فولکلور، گروه‌های نقاشی مبتدی و حرفه‌ای طبیعت و...
- افزایش هماهنگی و همکاری میان مردم سکونتگاه‌های پیرامون، نهادها و ارگان‌های دخیل در امر مدیریت و نظارت (امنیت اجتماعی) در نواحی ساحلی جهت تحقق‌پذیری عوامل ثبات و پایداری
- افزایش اطلاع‌رسانی و تبلیغات درباره فعالیت‌های گردشگری سد حسنلو جهت حضورپذیری بیشتر گردشگران
- افزایش هماهنگی گردشگران با جامعه میزبان به منظور دستیابی به توسعه پایدار گردشگری در بعد زیست‌محیطی:
- ساماندهی مولفه‌های طبیعی منظر ساحل از قبیل: استفاده از گونه‌های متنوع پوشش گیاهی مثل درختان و گل‌ها (تقویت پایداری اکولوژیکی منطقه)
- ایجاد و توسعه فضاهای سبز (پارک‌ها و باغ‌های گل خلی) در حاشیه سد با محوریت حفاظت از منابع طبیعی سبز و کاهش انواع آلودگی‌های زیست‌محیطی
- و در بعد کالبدی:
- بهره‌گیری از مبلمان و تجهیزات متناسب در حاشیه سد از قبیل نیمکت و صندلی‌ها، نورپردازی و تسهیلات متناسب بر روحیه حاکم بر ساحل (مبلمان شهری کارا)
- حفظ و تقویت دیدهای منتهی به ساحل (بهبود کیفیت بصری)
- تقویت ارتباط فیزیکی و بصری میان سکونتگاه‌های اطراف و سد حسنلو (تقویت دسترسی)
- استفاده از رنگ بندی‌های خاص و ویژه مناطق گردشگری ساحلی و تقویت نورپردازی شب در بافت ساحلی (بهبود بصری مطلوب جداره و بافت حاشیه‌ای سد)
- ایجاد تشخص، روح مکان، خوانایی، حس تعلق و جذابیت محیط در امتداد حاشیه سد

منابع:

- ایرانی بهبهانی، هما؛ فریادی، شهرزاد؛ محبعلی، گلنار. (۱۳۹۱). **حفاظت و باززنده‌سازی منظر روددره دربند بر اساس الگوهای رفتاری**. محیط‌شناسی، سال سی و هشتم، شماره ۶۲، صص ۱۳۴-۱۲۷.
- بل، سایمون. (۱۳۸۶). **منظر، الگو، ادراک و فرآیند**. ترجمه بهناز امین‌زاده، دانشگاه تهران، تهران.
- بمانیان، محمدرضا؛ رضایی‌راد، هادی؛ مهردادپان، امیر. (۱۳۹۰). **سنجش اثرات مهاجرت به عنوان مهم‌ترین عامل در تشخیص گستره فقر شهری سکونتگاه‌های غیررسمی با استفاده از GIS**. مطالعه موردی شهر کاشمر. آمایش محیط، دوره ۴، شماره ۱۵، صص ۱۴۶-۱۲۵.
- بهزادفر، مصطفی؛ مظفر، فرهنگ؛ راست‌بین، ساجد؛ معززی مهر طهران، امیرمحمد. (۱۳۹۱). **ارتقای کیفیت‌های محیطی گامی در جهت توسعه پایدار اجتماعی، نمونه موردی: بافت تاریخی جلفای اصفهان**. فصلنامه ساخت شهر، شماره پیاپی ۲۰، صص ۴۷-۵۶.
- پاکزاد، جهان‌شاه. (۱۳۸۵). **راهنمای طراحی فضاهای شهری در ایران**. وزارت مسکن و شهرسازی، معاونت شهرسازی و معماری، تهران.
- پاکزاد، جهان‌شاه. (۱۳۸۵). **سیمای شهر و آنچه کوبین لینچ از آن می‌فهمید**. فصلنامه آبادی، سال ۱۶، شماره ۵۳، صص ۲۵-۲۰.
- پرچکانی، پروانه. (۱۳۹۵). **چیستی منظر گردشگری**. هنر و تمدن شرق، سال چهارم، شماره سیزدهم، صص ۵۲-۵۹.
- تقوی، مهدی؛ قلی‌پور سلیمانی، علی. (۱۳۸۸). **عوامل موثر بر رشد صنعت گردشگری ایران**. پژوهشنامه اقتصادی، دوره نهم، شماره ۳۴، صص ۱۵۷-۱۷۲.
- حسین‌زاده‌دلیر، کریم؛ پورمحمدی، محمدرضا؛ مدادی، صمد. (۱۳۹۱). **ارزیابی پراکنش فضاهای گردشگری تاریخی- فرهنگی و خدمات جانبی آن در شهر تبریز**. جغرافیا و برنامه‌ریزی، سال ۱۶، شماره ۴۱، صص ۹۴-۶۷.
- حسین‌قلی‌پور، زهرا؛ شاه‌یوندی، احمد. (۱۳۹۵). **مکان‌یابی عناصر خدماتی موردنیاز جاذبه‌های گردشگری بر اساس توان‌های محیطی (مطالعه موردی: محدوده سد حسنلو شهرستان نقده)**. پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، سال ۵، شماره ۴، صص ۳۳-۴۶.
- حسین‌نیا، نسترن؛ مولوی، مهرانز. (۱۳۸۸). **بررسی نقش آب در شهر**. پایان‌نامه دوره کارشناسی، دانشگاه گیلان.
- دهخدا، علی‌اکبر. (۱۳۸۵). **لغت‌نامه دهخدا**. تهران: دانشگاه تهران، موسسه لغت‌نامه دهخدا.
- ذکاوت، کامران. (۱۳۸۵). **چارچوب استراتژیک مدیریت بصری شهر**. فصلنامه آبادی، شماره ۵۳، صص ۳۸-۲۶.
- رفیعی، غزاله؛ کافی، محسن؛ نهیبی، سارا. (۱۳۹۶). **رهیافتی در منظرسازی پایدار سواحل حاشیه بنادر، مطالعه موردی سواحل حاشیه بندر بوشهر**. هویت شهر، سال دوازدهم، شماره سی و چهارم، صص ۵۴-۴۱.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ مهدوی، داود. (۱۳۸۵). **راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT دهستان لواسان کوچک**. مجله مدرس، دوره ۱۰، شماره ۲، صص ۱-۳۱.
- سلطانی، زهرا؛ نوری، سید هدایت‌اله. (۱۳۸۹). **ارزیابی توان محیطی شهرستان خوانسار به منظور توسعه توریسم با استفاده از GIS**. فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، دوره ۲۵، شماره ۴ (پیاپی ۹۹)، صص ۷۷-۱۰۰.
- سیف‌الدینی، فرانک. (۱۳۹۱). **منظر شهری**. آئیژ، تهران.
- شکور، علی؛ عبدالله‌زاده فرد، علیرضا؛ محمدی، زهرا. (۱۳۹۶). **تاثیر منظر رودکناره‌های شهری در توسعه پایدار، مطالعه موردی رودخانه سلطان‌آباد شیراز**. پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، دوره هشتم، شماره ۳۱، صص ۳۲۱-۳۴۰.
- شیعه، اسماعیل؛ علی‌پور اشلیکی، سجاد. (۱۳۸۹). **تحلیل عوامل کیفیت‌بخش محیط گردشگری ساحلی با توجه به معیارهای گردشگری پایدار، مطالعه موردی سواحل شهر رامسر**. آرمانشهر، دوره سوم، شماره ۵، صص ۱۶۷-۱۵۵.

- طاهری بجگان، سیما؛ هادی اصل، فاطمه؛ صیقلانی، پانته‌آ. (۱۳۹۳). مکان‌یابی سایت‌های گردشگری شهر بندرعباس جهت ایجاد فضای توریستی. گردشگری شهری، دوره اول، شماره ۱، صص ۱۱۳-۱۲۶.
- طرح توسعه و عمران ناحیه نقده. (۱۳۹۱). اداره مسکن و شهرسازی استان آذربایجان غربی.
- عمید، حسن. (۱۳۸۹). فرهنگ فارسی عمید. اشجع، تهران.
- فرهودی، رحمت‌اله؛ تیموری، ایرج؛ جعفری مهرآبادی، مریم. (۱۳۸۹). منظر شهری، هویت فرهنگی یا صنعت فرهنگی. همایش ملی منظر شهری، تهران، پژوهشکده فرهنگ و هنر جهاد دانشگاهی.
- فیروزی، محمدعلی؛ گودرزی، مجید؛ زارعی، رضا؛ اکبری، عبدالمطلب. (۱۳۹۲). ارزیابی توان اکولوژیک منطقه نمونه گردشگری سد شهید عباسپور با تأکید بر توسعه پایدار گردشگری. تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال ۱۳، شماره ۲۸، صص ۱۷۶-۱۵۳.
- کاظمی، مهدی. (۱۳۹۰). مدیریت گردشگری. انتشارات سمت، تهران، ایران.
- گلکار، کوروش. (۱۳۸۷). محیط بصری شهر؛ سیر تحول از رویکرد تزئینی تا رویکرد پایدار. فصلنامه علوم محیطی، سال پنجم، شماره چهارم، صص ۹۵-۱۱۴.

- Beeton, S. (2006). "Community Development Through Tourism." Landlinks Press.
- Buhalis, D., Darcy, S. (2011). "Accessible Tourism: Concepts and Issues." Bristol, UK, Channel View Publications.
- Bunruamkaew, KH., Murayama, Y. (2011). "Site Sustainability Evaluation for Ecotourism Using GIS and AHP: A Case Study of Surat Thani Province, Thailand." Procedia Social and Behavioral Sciences, Vol 21. pp. 269-278.
- Crow, T., Brown, T., Young, R, D. (2006). "The Riverside and Berwyn experience Contrasts in Landscape Structure, Perceptions of the Urban Landscape, and their Effects on People." Landscape and Urban Planning, Vol 75. pp 282-299.
- Chui-Hua, L., Gwo-Hshung, T., Ming-Huei, M. (2012). "Improving Tourism policy implementation the use of hybrid MCDM modelsm." Tourism management, 33(2), pp. 413-426.
- Nik, R. N., Mohammad, N. (2012). "A Discussion of Underlying Theories Explaining the Spillover of Environmentally Friendly Behavior Phenomenon." Procedia- Social and Behavioral Sciences, Vol 50. pp. 1061-1072.
- Sarisic, M., Turkay, O., Akova, O. (2011). "How to Manage Yacht Tourism in Turkey: A SWOT Analysis and Related Strategies." Procedia Social and Behavioral Sciences, Vol 24, 1014-1025.
- Tarlow, P. (2014). "Tourism Security: Strategies for Effectively Managing Travel Risk and Safety." Elsevier.
- Tesaur, SH., Lin, Y., Lin, J. (2005). "Evaluating Ecotourism Sustainability from the Integrated Perspective of Resources." Journal of Community and Tourism Management, pp. 640-653.
- "Principles for sustainable riverfront development - Yassin, A. M., Bond, S., McDonagh, J. (2012). Malaysia." Journal of Techno Social, 4(1), pp. 21-36. for